

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي
أنزلنا القرآن
على سيدنا محمد
صلى الله عليه وسلم
وآله وصحبه
وسلم

سلام و درود بر شما یاران

خلاقیت و راههای تقویت آن در فراگیران

محمود زارع

عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان یزد

سال ۱۴۰۱

(سوره جاثیه- آیه ۱۳)

« وَ سَفَر لَكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً
مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ »

یعنی خداوند بر پدیده‌های طبیعی آنچنان نیرویی
بخشید که انسان می‌تواند با قدرت تسلط و ماکمیتی
که دارد در آن تصرف نموده و هر گونه دگرگونی و
سازندگی در آن بوجود آورد.

○ تفکر خلاق، یکی از مهارت های مهم زندگی است به طوری که **سازمان بهداشت جهانی** مدود دو دهه قبل در مدلی که ارائه کرده و هنوز هم در طراحی سیستمهای آموزشی و نیز برنامه ریزیهای کلان دولت ها مورد توجه قرار می گیرد؛ آن را مد نظر قرار داده است:

تصمیم گیری و حل مسئله

تفکر خلاقانه و تفکر نقادانه

مهارت ارتباطی و مهارت مدیریت رابطه

خودآگاهی و همدلی

مدیریت امساعات و هیجانات و مدیریت استرس

مهارت های زندگی

فهرست مطالب

❑ مقدمه

❑ تعاریف خلاقیت

❑ تفاوت خلاقیت و نوآوری

❑ درونی / بیرونی بودن خلاقیت

❑ خصوصیات بارز افراد خلاق

❑ عوامل موثر بر خلاقیت

❑ راهکارهای تقویت خلاقیت در

فراگیران

❑ ویژگی های معلمان خلاق

❑ موانع خلاقیت معلمان و فراگیران

❑ روش های فعال تدریس برای رشد

خلاقیت

❑ تکنیک های مختلف رشد خلاقیت

مقدمه

○ خلاقیت میلی ذاتی است که در وجود انسان به ودیعه نهاده شده و انسان مظهر خلاقیت الهی است (مطهری، مقدمه ای بر جهان بینی اسلامی، ۱۳۷۲).

○ تحولات پرشتاب جهانی در عرصه علم و صنعت، جوامع بشری را بر آن داشته تا با نگرشی جدید به دارایی های غیر عینی، در صدد افزایش توانایی های خود برای همگامی با این تغییرات باشد.

کلیدی ترین مساله در جامعه ما و تمام جوامع در حال توسعه، **خلاقیت** است. یعنی مساله ای که با آن درست برخورد نشده است.

خلاقیت نه ژنتیکی است و نه مربوط به نژادی خاص، بلکه **اكتسابی** است. حتی در کشور های پیشرفته نیز اگر سیستم های خلاق آنها از کار بیفتد، از رقابت ها عقب می افتند و نابود می شوند؛ لذا تنها راه نجات کشورهای در حال توسعه خلاقیت است و راه دیگری ندارند.

خلاقیت Creativity

براساس عقیده **آیزنی**، خلاقیت فرایندی روانی است که منجر به حل مسئله، ایده‌سازی، مفهوم‌سازی، ساختن اشکال هنری، نظریه‌پردازی و تولیداتی می‌شود که بدیع و یکتا باشند.

در فرهنگ روان‌شناسی **ویبر**، خلاقیت عبارت است از ظرفیت دیدن روابط جدید، پدید آوردن اندیشه‌های غیرمعمول و فاصله گرفتن از الگوی سنتی تفکر.

خلاقیت در فرهنگ روان‌شناسی، همان تمایل و ذوق به ایجادگری است که در همه افراد و در همه سنین به‌طور بالقوه وجود دارد و با محیط اجتماعی - فرهنگی پیوستگی مستقیم و نزدیکی دارد. شرایطی مناسب لازم است تا این تمایل طبیعی به خودشکوفایی تحقق یابد.

هرجرت فوکس و سیدل

به گفته **هربرت فوکس**: فراگرد خلاقیت عبارت است از هر نوع فراگرد تفکری که مسئله ای را بطور مفید و بدیع حل کند

به گفته **سیدل** : توانایی ربط دادن و وصل کردن موضوع ها، صرف نظر از اینکه در چه حوزه یا زمینه ای انجام گیرد، از مبانی بهره گیری خلاق از ذهن است

اریک فروم و مزلو

○ **اریک فروم:** خلاقیت توانایی دیدن و آگاه شدن و پاسخ بدیع دادن است.

○ **آبراهام مزلو:** از یک تاجر چنین آموخته که ایجاد یک موسسه تجاری نیز ممکن است فعالیتی خلاق باشد. همچنین از یک نوجوان ورزشکار آموخته که حمله ای کاری در هنگام بازی ممکن است مانند تولید یک محصول یا سرودن یک غزل زیبا باشد.

کایزر

خلاقیت عبارت است از به کار گیری
تواناییهای ذهنی، برای ایجاد یک فکر
یا مفهوم جدید.

○ **خلاقیت**، توانایی تفکر در مورد چیزی به شیوه‌ای جدید و غیرمعمول و نیز ارائه راه‌حل‌هایی منحصر به فرد برای مسایل است.

○ **گیلفورد**، بین "**تفکر همگرا**" که پاسخی درست به سوالات ارائه شده و ویژگی تفکر مورد نیاز در آزمون‌های متداول هوش است و "**تفکر واگرا**" که برای سوالاتی واحد پاسخ‌های متعددی ارائه می‌دهد و یکی از ویژگی‌های اساسی خلاقیت است، **تمایز** قایل شده است.

○ **رابرت گانیه**، آفرینندگی را نوعی حل مسئله می‌داند.
گانیه، در طبقه‌بندی خود از انواع بازده‌های یادگیری،
بالاترین سطح یادگیری را حل مسئله نامیده و طبقه
دیگری به آفرینندگی اختصاص نداده اما معتقد است
که آفرینندگی نوع ویژه‌ای از حل مسئله است.

○ **با وجود شباهت زیاد بین حل مسئله و آفرینندگی،**
می‌توان آنها را از این لحاظ متفاوت دانست که حل
مسئله فعالیتی عینی‌تر از آفرینندگی است و از آن
هدف مشخص‌تری دارد. یعنی حل مسئله بیشتر بر
واقعیات استوار است و هدف آن عینی و بیرونی است،
در حالی‌که آفرینندگی بیشتر جنبه شخصی دارد و زیادت‌ر از
حل مسئله به شهود و تخیل وابسته است.

خلاصه طبقه بندی گاتیه از یادگیری

مثال	شکل یا نوع یادگیری	
<p>مضطرب شدن دانش آموز با دیدن برگه امتحان</p> <p>متوقف ساختن اتومبیل در پشت چراغ قرمز</p> <p>مسواک زدن دندان</p> <p>دیدن و نامیدن یک شیء، مثلاً توپ</p>	<p>۱. یادگیری علامتی</p> <p>۲. یادگیری محرک - پاسخ</p> <p>۳. یادگیری زنجیره‌ای</p> <p>۴. یادگیری تداعی کلامی</p>	<p>شکلهای اساسی یادگیری</p>
<p>تشخیص دادن دایره از بیضی</p> <p>تشخیص دادن شکلهای مربع از میان شکلهای هندسی دیگر</p> <p>تعریف کردن کتاب یا درخت به طور صحیح</p> <p>گفتن اینکه "هر گردی گردو نیست"</p> <p>$X^+ . X' = ?$</p> <p>تکرار و مرور مطالب</p> <p>مرکز استان لرستان خرم آباد است</p> <p>نوشتن حرف س</p> <p>گوش دادن انتخابی به یک بحث مربوط به شعر نو</p>	<p>الف - یادگیری تمیز دادن</p> <p>ب - یادگیری مفهوم عینی</p> <p>پ - یادگیری مفهوم تعریفی</p> <p>ت - یادگیری قاعده</p> <p>ث - یادگیری قاعده سطح بالاتر</p> <p>(حل مسئله)</p> <p>۲. راهبردهای شناختی</p> <p>۳. اطلاعات کلامی</p> <p>۴. مهارتهای حرکتی</p> <p>۵. نگرشها</p>	<p>انواع بازدههای یادگیری</p>

○ **خلاقیت، از تفکر واگرا نتیجه می‌شود، در صورتی که
همینوایی و حل مسئله روزانه از تفکر همگرا ناشی
می‌شود.**

**: آفرینندگی، روش تفکر است و مترادف هوش نیست
زیرا هوش، همه توانایی‌های ذهنی را در بر می‌گیرد.**

**: آفرینندگی، شکلی از تخیل کنترل شده است که به نوعی
پیشرفت و کار بزرگ می‌انجامد (جمع سریع اعداد ۱ تا ۱۰۰).**

1 2 3 4 97 98 99 100

100 99 98 97 4 3 2 1

(101 * 100 = 10100 / 2 = 5050)

در فرهنگ روانشناسی «پیرون» pieron، خلاقیت چنین تعریف شده است:

خلاقیت عبارت از کنش اختراعی تخیل سازنده می‌باشد که طبق نظریات «گتزل» و «جاکسون» چیزی جدا از هوش معمولی است. برخی از محققان (ویلسون، ۱۹۵۶، کراچفیلد، ۱۹۶۲) خلاقیت را نقطه مقابل «همنوایی» می‌دانند و به نظر آنها خلاقیت یعنی عقاید اصیل، نظریات متفاوت و نمونه متفاوت نگرستن به مسایل.

تفاوت خلاقیت با ابداع

○ **خلاقیت (Creativity)**، به چیزی گفته می شود که از قبل نبوده و از هیچ پدید آمده است؛ ولی ابداع را باید شکل عالی تری از خلاقیت دانست.

○ **ابداع یا نوآوری (Innovation)**، فرایند پایانی خلاقیت و به عبارتی جلوه و نمود بیرونی آن می باشد که به صورت یک محصول یا تولید بدیع و تازه آشکار می شود.

تفاوت میان خلاقیت و نوآوری

خلاقیت: یعنی توانایی و قدرت ارائه
نظرها و فکرهاي جديد :

نوآوری: به کار گیری نظرها و افکار
حاصل از خلاقیت :

گفته فیلیپو: کاربرد یک فن قدیمی در
حل یک مساله جديد به گونه ای که
قبلا به این صورت از آن استفاده
نشده است.

خلاقیت فرآیندی درونی است یا بیرونی؟

«فردریک فروبل»، یکی از مشهورترین مربیان و پرورشکاران خلاق متوجه مسأله خلاقیت بوده و می‌پرسید که آیا خلاقیت فرآیندی درونی است یا بیرونی؟ آیا مستلزم انضباط است یا خودانگیزی؟ او بر این عقیده بود که خلاقیت یکی از مهمترین نیازهای انسان است.

فرایند خلاقیت ذاتی نیست بلکه می‌تواند آموزش داده شود. (راههای غیر معمولی، تفکر واگرا)

جمع بندی

بروز خلاقیت در **هر فعالیتی** قابل انتظار است
و محدود به هیچ نوع خاصی از فعالیت ها نمی شود.

در تمام تعاریف فوق بر ایجاد (یک چیز جدید) در فراگرد خلاقیت تاکید شده است. به هر حال آنچه در ایجاد (فکر یا چیز جدید) و به طور کلی در فراگرد خلاقیت اهمیت دارد **(تفکر)** است.

ویژگی های تفکر واگرا

برخی از ویژگی های افراد خلاق

۱- دانش : افراد خلاق سالهای زیادی را برای کسب دانش و تسلط بر موضوع مورد علاقه ی خود صرف می کنند.

۲- تمصیلات : تمصیلات، لزوماً خلاقیت را افزایش نمی دهد. حتی برخی از تمصیلات که به رعایت روندهای منطقی تاکید می کنند مانع خلاقیت می شوند.

۳- هوش : افراد خلاق ضرورتاً دارای ضریب هوشی بالایی نیستند. بهره مندی از ضریب هوشی در حدود ۱۳۰ کافی است.

ضریب هوش بیش از آن ضرورتی ندارد.

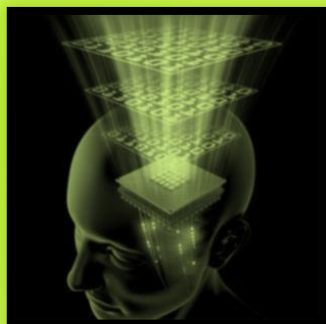
ادامه ویژگی های افراد خلاق

۴- تواناییهای ذهنی: افراد خلاق از تواناییهای ذهنی ذیل برخوردارند:

- نسبت به مسائل **مساسیت** دارند. - دربرقراری ارتباط سیال میان چیزها
انعطاف دارند. - به جای کلمه ها به **تصاویر ذهنی** می اندیشند. - با **تلفیق**
اطلاعات گوناگون آنها را به نحو مناسبی مورد استفاده قرار می دهند.

۵- شخصیت: دارای شخصیتی **مخاطره پذیر**، **مصرّ**، **پذیرای فکریهای نو**، **تحمّل**
تنهایی، **مستقل**، دارای اعتماد به نفس بالا، **شوخ طبعی**، اصالت فکر و **تفکر**
استعاره ای هستند.

۶- دوران کودکی: همراه با رخدادهای متنوع... مانند: مشقت زندگی و...

۷- عاداتهای اجتماعی: برون گرا و تمایل به
تبادل افکار با همکاران خود.

ادامه ویژگیهای شخصیتی افراد خلاق. پال تورنس (۱۹۹۸) -
(سیف، ۱۳۷۹).

۸. آمادگی برای خطر کردن، گنجگای و جستجوگری

۹. استقلال اندیشه (ناهمنوایی)

۱۰. پشتکار و پایداری

۱۱. شهامت

۱۲. استقلال رای

۱۳. خودآغازگری

۱۴. ابتکار

۱۵. پرسشگری درباره موقعیتهای معماگونه

۱۶. درگیر شدن با امور دشوار

بدین ترتیب مجموع یافته‌های تحقیقی روانشناسان در مورد انسانهای خلاق را می‌توان در ۶ دسته زیر خلاصه کرد:

۱- آفرینش‌گری و هوش معمولی

۲- آگاهی و حساسیت

۳- انعطاف‌پذیری و ابتکار

۴- شک‌گرایی و پایداری

۵- بازیگوشی فکری و شوخ طبعی

۶- ناهم‌نوایی و اعتماد بنفس.

عوامل موثر در خلاقیت

کارل راجرز (carl Rogers):

✓ واضح است که خلاقیت را نمی‌توان با فشار بوجود آورد بلکه باید به آن اجازه داده شود تا ظهور کند.

✓ او معتقد است که با فراهم کردن امنیت روانی و آزادی، احتمال ظهور خلاقیت سازنده را می‌توان افزایش داد.

✓ «تورنس» شواهدی بدست آورد که نشان می‌داد اوچ خلاقیت در کلاس دوم ابتدائی است ولی به دلیل اصرار در مطابقت با دیگران (همنوایی) معمولاً از بین می‌رود.

عوامل موثر در خلاقیت

✓ منحنی خلاقیت بسیاری از کودکان در **مدود ده سالگی** افت **می‌یابد** و آنان هرگز خلاقیت دوره اولیه کودکی را باز نخواهند یافت. با توجه به اینکه آنان در این سن در مدرسه هستند نباید تاثیر خانواده، مدرسه، محتوای درسی، روش تدریس و شخصیت معلم را در افت خلاقیت کودکان نادیده گرفت.

✓ **محتوای درسی یکی از عواملی است که می‌تواند در مدرسه، زمینه پرورش خلاقیت را فراهم کند.**

✓ **(در این رابطه می‌توان به کتاب مدرسه زدایی ایوان ایلچ اشاره کرد).**

ادامه عوامل موثر در خلاقیت

✓ قدرت خلاقیت افراد را می توان از طریق مشاوره، هدایت و آموزش تقویت کرد.

✓ به طور کلی (تعامل گروهی) فکرها را به فعالیت وامی دارد.
زیرا افراد گروه، یکدیگر را بر می انگیزند (تأکید بر روشهای مشارکتی).

✓ نوآوری فقط نتیجه هوش و استعداد افراد نیست بلکه حاصل کار سخت و طولانی آنها بر مسائل است.

✓ فرد خلاق معمولاً هر چیز را از دیدگاه گوناگون بررسی می کند و به حفظ وضعیت موجود قانع نیست.

✓ افزایش حساسیت افراد نسبت به حل مساله

✓ از بارزترین علائم حساسیت افراد نسبت به مسائل،

اهتمام به شناخت و تشخیص مسائل و موانع و

بهبود طراحی برنامه است. با بیان دقیق هدف،

موقعیت مطلوبی برای تلاش خلاقانه ایجاد می شود.

✓ حساس بودن نسبت به مسائل، به تمرکز ذهنی

کمک می کند. اختصاص دادن ۲۰ الی ۲۵ دقیقه از هر

روز برای تمرکز کامل بر یک مسئله، ورزش فکری

خوبی برای خلاقیت است.

یادداشت برداری: فکرها و اندیشه های نو از زودگذرترین چیزها هستند که در طی چند لحظه به ذهن خطور می کنند و به سرعت فراموش می شوند. بهترین راه برای حفظ فکرها و اندیشه های نو، ثبت کردن آنها در هنگام برونشان است.

در حدود ۲۵ درصد از اطلاعاتی که فرد از طریق مطالعه کردن یا شنیدن کسب می کند و برایش ارزش متوسطی دارد در ۲۴ ساعت اول فراموش می کند.

اگر فکرهای جدید هنگام برونشان غیر قابل استفاده باشد، باید آنها را در پرونده ای به نام (فکرها و طرحهای نو) نگهداری شوند. زیرا ممکن است به آنها نیازمند شویم.

اختخاب زمان و مكان مناسب

در ساعات خاصی از شبانه روز، ذهن آدمی بهتر می تواند به فعالیت های خلاقانه پردازد (همچنین اقبال و ادبار قلب ها).

باید بهترین زمان باروری ذهنی خود را تشخیص دهیم و این زمان را به اندیشیدن و خلاقیت اختصاص دهیم.

مکان نیز نقش مؤثری در ایجاد تمرکز و خلاقیت دارد.

تقویت حس کنجکاوی و توان پرسش گری

در پاسخ به سوالات چرایی و چگونگی، چیزهایی
مطرح می شود که در تقویت خلاقیت مؤثر
است، مانند:

چرا این کار، از این طریق انجام می شود؟
آیا انجام این کار، واقعا لازم است؟
چرا این راه حل، کارساز است؟
چگونه می توان این کار را انجام داد؟

استفاده از روابط میان افکار

افکار انسان به هم ارتباط دارند و مجموعه ی به هم پیوسته ای را تشکیل می دهند.

ارسطو: کاروان اندیشه ی خود را با فکرهای نزدیک، مشابه، متضاد یا هر فکر مرتبط دیگری به حرکت در آورید، و فکرهای بعدی را در امتداد آن شکار کنید.

قدرت تداعی، نقش کارساز و مؤثری در ایجاد فکرها و طرح های جدید دارد.

با توجه به شباهت ها و روابط موجود میان رخدادها به ظهور مفاهیم جدیدی که معرف فکرها و طرح های جدید هستند کمک می شود.

تغییر شکل وضع موجود

گاهی از طریق تحلیل، ترکیب و تنظیم مجدد و نوین طرحها و افکار قبلی، می توان به طرح ها و فکرهای جدید دست یافت.

راههای گوناگون تغییر وضع موجود و اثرات آن

(تکنیک اسکمپر)

۱- تجدید ترتیب

۲- جایگزینی

۳- افزودن یا کاستن

راهکارهای تقویت خلاقیت در دانش آموزان

❖ استرنبرگ و ویلیافر پیشنهاد های ذیل را برای
تربیت خلاق دانش آموزان ارائه کرده اند:

❖ شاگردان را به ارائه تعریف مسئله و تعریف
مجدد از آن تشویق کنید.

❖ افراد را تشویق کنید تا ایده های فراوان تولید
کنند (سیالی).

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت

❖ شاگردان را ترغیب کنید تا از زاویه دیدهای گوناگون به مسائل نگاه کرده، تصورات ذهنی مختلف را در ذهنشان ایجاد کنند.

❖ دانش آموزان را به خاطر سؤال هایی که در ذهنشان شکل می گیرد تشویق کنید (امروز چند سؤال خوب پرسیدی؟)

❖ تشفیص موانع و تلاش برای فایق آمدن بر آن ها را به شاگردان آموزش دهید.

❖ مساس بودن به محرک های محیطی و پیگیری آن ها را تشویق کنید.

آلبرت انیشتین: بالاترین هنر معلم این است که لذت کسب دانش و بیان خلاقانه را در افراد بر انگیزاند.

❖ استفاده از مغایرت‌ها:

ارائهی مطالبی که خلاف باورهای مرسوم و عمومی علمی باشد
رد نظریات قدیمی، ارزیابی امور مختلف، یافتن راه حل های جدید.

❖ استفاده از تمثیل:

چگونه محصولات علمی بر اساس موقعیت‌های مشابه شکل گرفته‌اند
(اقتباس بسیاری از وسایل از طبیعت)

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت

❖ توجه به کمبودها و خلأ موجود در دانش:

بررسی و جست و جوی مجهولات، توسعه مهارت دانش‌آموزان برای شکاف‌ها، ناشناخته‌ها و مجهولات.

❖ تقویت تفکر درباره‌ی امکانات و احتمالات:

فرصت‌هایی ایجاد شود تا به سؤال‌هایی مانند **چطور**، اگر، از **چه راه‌هایی**، پاسخ داده شود و متی خود دانش‌آموزان وادار به پاسخ دادن به آن‌ها شوند. دانش‌آموزان باید بفهمند چگونه یک چیز به چیز دیگر منجر می‌شود. هنگام ارائه‌ی مسئله، به دانش‌آموزان فرصت اندیشیدن به راه‌مل‌های مختلف آن داده شود.

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت

❖ استفاده از سؤال‌های ممرک:

❖ معلم باید بیشتر به گزاره‌های پرسشی که به درک عمیق نیازمندند، توجه کند و از سؤال‌هایی استفاده کند که به ترجمه، تفسیر، تعریف، اکتشاف و تجزیه و تحلیل نیاز دارد (روش سقراطی).

❖ تشویق به مطالعه درباره‌ی افراد خلاق:

❖ معلم باید افراد موفق و خلاق در طول تاریخ را به دانش‌آموزان معرفی کند و راه و روش خلاق شدن آن‌ها را توضیح دهد. همچنین باید دانش‌آموزان را تشویق کند تا به کند و کاو درباره‌ی زندگی افراد خلاق بپردازند و بفهمند که این افراد که بوده و چگونه خلاق شده‌اند.

❖ تقویت تعامل دانش‌آموزان با اطلاعات قبلی:

❖ فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان ایجاد شود تا با اطلاعاتی که دارند، بازی کنند و به آن‌ها کمک کنند و فرصت دهند تا بتوانند با استفاده از مقایق و اطلاعاتی که قبلاً آموخته‌اند، کارهایی را تجربه کنند (آزوبل و سازنده گراها).

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت

❖ تقویت مهارت مطالعه‌ی خلاق:

❖ از دانش‌آموزان خواسته شود به جای آنکه بگویند چه خوانده‌اند، عقایدی را که در نتیجه‌ی خواندن به دست آورده‌اند، بیان کنند.

❖ ایجاد ابهام و تقویت آن:

❖ همه می‌دانند که دانش‌آموزان زمانی یاد می‌گیرند که با موقعیت‌های حل مسئله مواجه باشند. بنابراین، معلم باید موقعیت یادگیری را با بیان نکته‌ای آغاز کند و سپس دست نگه دارد و اجازه دهد دانش‌آموزان خود با اطلاعات بازی کنند و درگیر شوند، این روش خوبی است که به یادگیری خود هدایتی منجر می‌شود.

❖ استفاده از روش‌های اکتشافی:

❖ در روش اکتشافی، دانش‌آموز خود به جست و جوی راه حل می‌رود و معلم نقش راهنما را دارد. در این روش، چگونگی یافتن جواب مسئله بیش از جواب آن اهمیت دارد.

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت از دیدگاه
صاحب‌نظران

- ❖ احترام به عقاید عادی و غیر عادی کودکان.
- ❖ طرح پرسشهای برانگیزنده و محرک.
- ❖ تشخیص و تمیز استعدادهای کودکان
- ❖ دادن آزادی عمل به کودکان

(شکوفایی خلاقیت کودکان، ترزا آمابلی، ص ۱۱۴)

- ❖ احترام به کودکان و ایمان داشتن به توانایی آنها.
(تورنس، اسمیت، درو)
- ❖ تشویق زیاد والدین در انجام کارهای خلاق.
- ❖ ماکم بودن ارزشها نه قوانین.

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت
❖ داشتن تصاویر ذهنی مثبت از آینده کودکان خود.

❖ احترام به تخیلات کودک

❖ مشاهده اشیاء از نزدیک و دستکاری آنها.

❖ تکمیل کردن اشیاء و امور ناقص، جملات ناتمام،
داستانهای ناقص، نقاشیها و تصاویر نیمه تمام و مبهم.

❖ تدارک فرصتهای مناسب یادگیری.

❖ هدایت کودک به سوالات تازه.

❖ واداشتن به کنجکاوی و کنکاشهای ذهنی.

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت

❖ استفاده از مواس مختلف، توجه به مواس مختلف و استفاده صحیح و بجا از آنها در فرایند یادگیری.

مطالعات (بودو، ۱۳۵۸؛ شهرآرای، ۱۳۷۰) نشان داده است که افراد خلاق، از امکانات سمعی - بصری، کامپیوتری، کانالهای ارتباطی و دیگر وسایل کمک آموزشی بیشتر بهره می‌گیرند.

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت

❖ استفاده از تجربه‌های مستقیم:

نقش پرورش دهندگان خلاقیت در فراهم آوردن زمینه برای دستکاری اشیاء و تجربه و آزمایش، تشویق جهت پیدا کردن راههای جدید، ترغیب فراگیران به مدس زدن جهت ابداع و نوآوری

❖ استفاده از روش بحث و گفتگوی آزاد و متقابل:

تشویق فراگیران به ارائه نظرات و انتقادات خود و فراهم آوردن شرایط مناسب برای داد و ستد اجتماعی و ذهنی، پاسخ غیر مستقیم به سئوالات کنجکاوانه آنها.

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت

❖ استفاده از روش فعال در تدریس:

تقویت قوه خلاقیت از طریق فعالیتهای خودبخودی با تکیه بر تجربیات عینی و امکانات فراگیر، رشد و توسعه آزادی عمل و استقلال فراگیر، عدم تکیه بر حافظه شناختی و تاکید بر درک و فهم، تجزیه و تحلیل، ترکیب، ارزشیابی و حل مسئله در آموزشی. **(روش اکتشافی)**

❖ استفاده از روش بارش مغزی یا کنکاش مغزی:

استفاده از روشهای گوناگون جهت حل مساله، دادن فرصت لازم جهت تفکر عمیق و طرح نظر خود بطور آزادانه، نقش راهنما داشتن معلم و شرکت فعالانه فراگیران در جریان یادگیری.

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت

❖ استفاده تلفیقی از تفکر واگرا و همگرا:

ایجاد موازنه منطقی بین این دو شیوه تفکر و استفاده از آنها در کنار هم. دادن فرصت به فراگیران در جهت کسب اصول و دانش و اطلاعات در رشته‌های گوناگون به صورت فردی یا گروهی و فراهم ساختن زمینه مساعد برای تفکر واگرا.

❖ توجه به تفاوت‌های فردی:

شناخت تفاوت‌های فردی فراگیران، تطبیق محتوا و روش‌های آموزشی و پرورشی، خلاقیت را تقویت می‌کنند. بنابراین خلاقیت توانایی ذاتی نیست، بلکه رویکردی روش‌شناسانه است که بیشتر افراد می‌توانند آن را بیاموزند.

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت

❖ ایجاد محیط دلسوزانه و پذیرنده.

❖ استفاده از بازی های فکری.

❖ ترتیب دادن کلاس های هوش و خلاقیت.

❖ ارائه تکالیف کلمه ای برای ارتقا تفکر و پرورش کودکی خلاق.

❖ ارائه بازخورد مستقیم در مورد خلاقیت دانش آموزان.

❖ به دانش آموزان کمک کنید تا بدانند خلاق بودن چه زمانی مناسب است.

ادامه راهکارهای تقویت خلاقیت

❖ استفاده حداکثری از استراتژی ها، مدل ها و روش های آموزشی خلاقانه در حوزه های مختلف.

❖ حمایت از انگیزه ذاتی دانش آموزان.

❖ ترغیب دانش آموزان به تلاش برای خلاقیت.

❖ ترویج تحقیق.

❖ ارائه کارهایی که در آن دانش آموزان می توانند تفکر خلاق را تمرین کنند.

ادامه تقویت خلاقیت کودکان و نوجوانان

بوومن و روتر درباره تأثیر بازی های الکترونیکی در افزایش خلاقیت کودکان و نوجوانان، مواردی را پیشنهاد می کنند که بر میزان توانمندی کودکان در حل مسائل می افزایند:

بازی های جور کردن: در این بازی ها کودکان می توانند انواع چهره های گوناگون، بدن ها، پاها و... که رایانه در اختیار آن ها قرار می دهد انتخاب کرده، با جور کردن دلخواه آن ها به تهیه چهره های مورد علاقه خودشان بپردازند.

❖ **چهره آرای:** در این بازی ها، بازیگران می توانند به انتخاب قسمت های مختلف یک چهره مانند مو، چشم، سبیل، ریش و حتی مواردی مانند عینک که به صورت افزوده می شود دست بزنند. علاوه بر این، بازیگران از این امکان برخوردارند که رنگ های مختلفی را برای موارد پیش گفته شده در نظر گرفته ، آن ها را با توجه به رنگ دلفواهشان طرا می کنند.

❖ **نطق های بدون نوشته:** در این بازی ها کودکان می توانند دست به جایگزینی کلمات و ارائه موضوع های جدید در داستان هایی که روی حافظه رایانه وجود دارند بزنند. در سطحی فراتر از این، آن ها می توانند با تعریف داستان دلفواهشان برای رایانه نسبت به ثبت آن اقدام کرده و به این ترتیب، اثر جدیدی خلق کنند.

❖ **فیلم های کوتاه:** در این بازی ها، بازیگران با کشیدن تصاویری، دست به تهیه یک فیلم متمرک می زنند.

❖ **موسیقی:** در بازی رایانه ای با نت های موسیقی، بازیگران این امکان عمل را می یابند که در نت های موسیقی که روی حافظه رایانه ثبت شده است تغییرات دلفواهشان را پدید آورند.

اصول «تورنس» برای توسعه تفکر خلاق

○ - حساس کردن دانش آموزان به محرکهای محیطی

○ - ایجاد فرصت برای تفکر خلاق
- تشویق به دستکاری اشیاء

○ - گسترش انتقاد سازنده
- تشویق عقاید نو

○ - رومی، حادثه جو داشتن
- ایجاد جوی خلاق در کلاس

○ - کسب شناخت در رشته‌های گوناگون
- آشنا کردن کودکان با فرایند خلاقیت

○ - ارزشمند داشتن تفکر خلاق
- ارزشیابی و تشویق یادگیری خود انگیز

توصیه هایی برای رشد خلاقیت

- ۱- هنگامی که با مشکلی روبرو می شوید بعد از نیم ساعت سعی کنید جای خود را عوض نموده و از هوای تازه استنشاق نمایید. به طور کلی مال و هوای خود را عوض کنید و دوباره به موضوع فکر کنید.
- ۲- مرتب با خود فکر کنید اگر مشکلم حل شود چه خواهد شد. همین تصور به شما نیرویی برای حل مسئله و دیدن آن از زوایای مختلف می دهد.
- ۳- به آهنگ های الهام بخش بیشتر گوش دهید.
- ۴- از مکان های رویایی مثل موزه ها و آثار باستانی و... بیشتر دیدن کنید.
- ۵- با افراد خلاق بیشتر معاشرت کنید.
- ۶- به جاهایی که تا به حال نرفته اید بیشتر مسافرت کنید.
- ۷- به طبیعت بیشتر بروید. مخصوصاً جاهایی که تا به حال نرفته اید.

۸- خلاقیت نمی تواند تحت شرایط فشار ایجاد شود. اگر عجله، تشویش یا مشغولیت و نگرانی زیادی دارید آن ها را برطرف نمایید.

۹- اشیایی را که روی میز یا جلوی چشمتان قرار می دهید، متنوع باشد. همچنین سعی کنید از چیز هایی انتخاب کنید که خلاقیت را بیشتر تمریک می کنند. مثل اشیاء عجیب و غریب، عتیقه و یا متی قراضه های بی ارزش.

۱۰- دکوراسیون منزل یا محل کار خود را مرتب تغییر دهید.

۱۱- همیشه از نمایشگاه اختراعات و اکتشافات دیدن کنید.

۱۲- از افراد غریبه یا بی خبر از موضوع، حتی بچه ها در حل مسئله تان استفاده کنید.

۱۳- برای حل مشکل مورد نظرتان یک زمان ضرب العجل معین کنید.

۱۴- سعی کنید خودتان را جای موضوع یا مشکل و از دریچه دید آن به مسائل نگاه کنید.

۱۵- معما زیاد حل کنید.

ویژگی معلمان خلاق

➤ با انگیزه و صبر و تحمل زیاد

➤ انتقاد پذیر

➤ دارای اطلاعات کافی و نیز مهارت های متعدد در زمینه های مختلف

➤ احترام گذاشتن به تفاوت های فردی و منمصر به فرد تک تک دانش آموزان

➤ خیال پردازی

➤ به دانش آموزان اجازه دهد تا بیازمایند، اشتباه کنند، تجربه کنند و در نهایت بیاموزند و به کار گیرند.

ادامه ویژگی معلمان خلاق
➤ علاقه به مطالعه

➤ پر تمرک بودن

➤ فعالیت و پویایی

➤ نوآوری در طرح درس

➤ پشتکار و جدیت

➤ استفاده از مداخل امکانات جهت آموزش

➤ داشتن ابتکار در تدریس

➤ دارا بودن اعتماد به نفس

ادامه ویژگی معلمان خلاق

➤ انعطاف‌پذیری

➤ استفاده از فعالیتهای فوق برنامه (رسمی - غیر رسمی)

➤ توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان

➤ استفاده از وسایل آموزشی

➤ منضبط بودن

➤ دانش کافی

عوامل مغل در خلاقانه بودن معلمان

۱- مسایل مالی و معیشتی (اقتصادی)

۲- تبعیض قایل شدن

۳- جمود فکری

۴- عدم استفاده از وسایل آموزشی

۵- داشتن مشکلات رومی و عاطفی

۶- بی‌موصلگی و کمبود امکانات

۷- استفاده از روشهای سنتی در تدریس

۸- تکیه بر نمره و امتحان

۹- تفکر قالبی و همگرا.

موانع خلاقیت فراگیران

گیلفورد (سیف، ۱۳۷۹) در این باره ویژگیهای زیر را نام برده است:

- ☐ سلطه‌گری
- ☐ منفی‌بافی
- ☐ مقاومت (عدم انعطاف پذیری)
- ☐ ترس
- ☐ عیب‌جویی
- ☐ انتقاد از دیگران
- ☐ سازشکاری و تسلیم در برابر قدرت

موانع خلاقیت فراگیران

- ❑ کمرویی
- ❑ عدم اعتماد به نفس
- ❑ تمایل به همزیستی
- ❑ عکس العمل منفی
- ❑ حذف خیالپردازی
- ❑ پیش‌داوریها
- ❑ ترس از انحراف و سعی در هم‌نوایی با اجتماع
- ❑ ارزش‌ها و هنجاری‌های فرهنگی.

موانع رشد خلاقیت در فراگیران

- ۱- وضع مقررات خشک و رسمی و اداره کلاس در چهارچوب و قالب مشخص شده و تبدیل کلاس به محیطی پراسترس و نا امن
- ۲- بها ندادن به افکار دانش آموزان و سرکوب اندیشه های آنها. به تفسیر گرفتن ایده های نو دانش آموزان به ویژه در جمع
- ۳- دادن سوال و پاسخ که از متن کتاب توسط معلم استخراج شده به منظور ارزشیابی میزان یادگیری و فهم دانش آموز از محتوای کتاب درسی
- ۴- اتکا و تاکید بیش از اندازه به محتوای کتاب درسی
- ۵- استفاده از یک روش تدریس به ویژه روش سخنرانی و در نتیجه تبدیل کلاس به محیطی یکنواخت و کسل کننده

ادامه موانع رشد خلاقیت در دانش آموزان

۶- مخالفت با هرگونه پیشنهاد و انتقاد درباره خود و کلاس و سعی در موجه جلوه دادن خود و وضعیت کلاس

۷- عدم شناخت کافی از لیاقت های دانش آموزان و دادن مسوولیت های نامتناسب با لیاقت هایشان به آنها

۸- فواستن پاسخ و یا کار بی عیب و نقص از دانش آموزان و عدم دادن فرصت اشتباه به آنان و در نتیجه ایجاد ترس از شکست در آنان

۹- کنترل بیش از اندازه دانش آموزان و عدم اعتماد به توانایی های آنها در به عهده گرفتن برقی مسوولیت ها در کلاس و در نتیجه سلب اعتماد به نفس از آنان

۱۰- عدم تشویق دانش آموزان مبتکر و خلاق

روش های تدریس مؤثر بر خلاقیت فراگیران

۱- بارش فکری Brain Storming (هم روش و هم تکنیک)

۲- حل مسئله (Problem Solving)

۳- اکتشافی (Explorative)

۴- بدیعه پردازی (مستقیم و معکوس) (Synectics)

۵- انواع روش های مشارکتی و گروهی (Participatory M)
(کارآیی تیم، تدریس اعضای تیم، روشن سازی طرز تلقی و قضاوت
عملکرد)

تکنیک های پرورش خلاقیت :

تکنیک های خلاقیت از نظر استفاده کننده به سه دسته تقسیم می شود:

تکنیک های خلاقیت فردی
تکنیک های خلاقیت گروهی
تکنیک های خلاقیت فردی - گروهی

تکنیک های خلاقیت فردی:

Meditation

تکنیک تعمق

Creative illusion

تکنیک توهم خلاق

Do it technique

تکنیک do it

Doodles

تکنیک رسم علائق

Creative Dream

تکنیک خواب خلاق

View with mind eyes

تکنیک نگاه با چشم ذهن

Unconscious mind

تکنیک حل ناخودآگاه مسائل

fishbone diagram

تکنیک نمودار استخوان ماهی

Osborn's Checklist

چک لیست اسیورن

تکنیک های خلاقیت گروهی:

Ideation

Role playing

Storyboards

T.K.j technique

Dialectic technique

Delphi technique

Synectics

Six thinking hats

Speculative excursion

Brain storming

Brain Writing

Inverse brain Storming

Nominal group

تکنیک ایده کاتور

تکنیک ایفای نقش

تکنیک تخته داستان

تکنیک T.K.J

تکنیک جدل

تکنیک دلفی

تکنیک سینکتیکس

تکنیک شش کلاه فکری

تکنیک گروه تخیلی

تکنیک طوفان فکری

تکنیک طوفان فکری مکتوب

تکنیک طوفان فکری معکوس

تکنیک گروه اسمی

تکنیک های خلاقیت فردی - گروهی

Forced association

SCAMPER

P.I.C.L

P.M.I

P.P.C technique

Matrix Analysis

What if....?

تکنیک ارتباط اجباری

تکنیک اسکمپر

پروژه پی آی سی ال

تکنیک پی اچ آی

تکنیک P.P.C

تکنیک تجزیه و تحلیل ماتریسی

تکنیک چه می شود اگر...؟